Radosław Grabowski¹

Zasady zmiany Konstytucji V Republiki Francuskiej

Słowa kluczowe: zmiana konstytucji, Francja

Keywords: amendment constitution, France

Streszczenie

Konstytucja Republiki Francuskiej jest aktem obowiązującym dłużej niż inne francuskie konstytucje. Od 1958 r. została poddana 24 nowelizacjom, co pozwala uznać, że procedura jej zmiany nie należy do nadmiernie rygorystycznych. Jednak nowelizacja francuskiej ustawy zasadniczej jest realizowana w trybie wyraźnie różniącym się od procedury ustawodawczej, co każe traktować ją jako sztywną. Pozwala to zakładać, że twórcom Konstytucji V Republiki udało się stworzyć ustawę zasadniczą stabilizującą ustrój państwa, ale pozwalającą na jego ewolucję pod wpływem zmieniających się realiów. Niniejsze opracowanie stanowi analizę procedury zmiany Konstytucji Republiki Francuskiej w celu stwierdzenia, jakie konstrukcje prawne zastosowano w celu uzyskania tego efektu.

Summary

Procedure for amending the Constitution of the Fifth French Republic

The Constitution of the Republic of France is an act of force longer than other French constitutions. Since 1958, 24 amendments were carried out, which leads to the conclusion that the procedure should not change it to overly stringent. However, the French amendment of the constitution is implemented under clearly different from the legislative process, which makes treated as rigid. This allows to assume that the authors of the Constitution of the Fifth Republic has managed to create a fundamental law stabilizing the state system, but allowing its evolution under the influence of changing realities.

¹ Autor jest adiunktem w Zakładzie Administracji Publicznej i Polityki Społecznej Katedry Politologii Uniwersytetu Rzeszowskiego.

This study is an analysis of the procedure for amending the Constitution of the French Republic in order to determine what legal structures used to achieve this effect.

W okresie od 1791 r. do 1958 r., tj. od ogłoszenia pierwszej francuskiej ustawy zasadniczej do momentu wejścia w życie Konstytucji V Republiki Francuskiej, obowiązywało piętnaście konstytucji, kart konstytucyjnych, małych konstytucji oraz aktów prawnych rangi konstytucyjnej². Średni czas obowiązywania francuskiej ustawy zasadniczej wyniósł zatem nieco ponad jedenaście lat. Najdłużej obowiązywała Konstytucja III Republiki Francuskiej, uchwalona w 1875 r., zastąpiona przez Konstytucję Rządu Vichy w 1940 r. Obowiązująca Konstytucja V Republiki Francuskiej z 1958 r. zajmuje pod względem długowieczności drugą pozycję, ale można zakładać, że gruntowna nowelizacja – dokonana w 2008 r. – przyczyni się do przedłużenia okresu jej obowiązywania. Łączna liczba zmian Konstytucji V Republiki Francuskiej obejmuje dwadzieścia cztery przypadki³. Pozwala to stwierdzić, iż przyczyną długowieczności tego aktu nie jest jego nadmierne usztywnienie. Należy natomiast ustalić, czy długi czas obowiązywania francuskiej ustawy zasadniczej nie jest rezultatem liberalnej postawy ustrojodawcy, dopuszczającego zmianę konstytucji bez konieczności zrealizowania rygorystycznych wymogów proceduralnych.

I.

W Konstytucji V Republiki Francuskiej brak kompletnej, wyodrębnionej regulacji trybu postępowania z projektem zmiany ustawy zasadniczej. Problematyki tej w sposób kompleksowy nie regulują także regulaminy żąd-

² E. Gdulewicz, *System konstytucyjny Francji*, Warszawa 2000, s. 5.

³ K. Kubuj, *Europeizacja konstytucji w świetle zmian Konstytucji V Republiki Francuskiej*, [w:] *Europeizacja konstytucji państw Unii Europejskiej*, red. K. Kubuj, J. Wawrzyniak, Warszawa 2011, s. 95.

nej z dwu izb parlamentu⁴. Przepisy art. 89 francuskiej konstytucji dokonują natomiast wskazania odmienności proceduralnych, od których spełnienia uzależniają skuteczne wszczęcie oraz zrealizowanie procedury mającej na celu zmianę ustawy zasadniczej. Odrębności te są liczne oraz daleko idące, przez co mamy do czynienia z procedurą odmienną niż mająca zastosowanie w przypadku ustaw. Modyfikacje objęły katalog podmiotów inicjatywnych, wymuszając współpracę organów władzy wykonawczej. Przypisy regulujące zmianę ustawy zasadniczej, poprzez nakaz uwzględnienia postanowień art. 42 ust. 3 konstytucji, zablokowały możliwość przeprowadzenia zmiany w trybie przyspieszonym, gdyż nakazują dochowanie terminów stosowanych w zwykłym trybie ustawodawczym. Konstytucja Francji wprowadziła ponadto czasowe oraz materialne granice zmiany. Nakaz uchwalenia ustawy zmieniającej konstytucję w jednakowym brzmieniu w obu izbach parlamentu prowadzi do równorzędności izb w ramach analizowanej procedury. Artykuł 89 konstytucji wprowadza także instrument nieznanym procedurze ustawodawczej w postaci wymogu zatwierdzenia zmiany ustawy zasadniczej w referendum lub przez Kongres⁵.

II.

Zgodnie z postanowieniami art. 89 Konstytucji Francji członkowie parlamentu dysponują zarówno prawem inicjatywy ustawodawczej (art. 39), jak też prawem inicjatywy w sprawie zmiany konstytucji. W praktyce inicjatywa w sprawie zmiany konstytucji nie jest jednak realizowana indywidualnie. E. Gdulewicz postrzega ten problem w sposób następujący: „Wymogi formalne, jakim winien odpowiadać parlamentarny projekt ustawy konstytucyjnej, nie różnią się od tych, które dotyczą projektów ustaw zwykłych. W praktyce, mimo, że prawo inicjatywy członków izb ma charakter indywi-

⁴ Zob. W. Skrzydło, *Największa nowelizacja Konstytucji V Republiki (z dnia 23 lipca 2008 roku)*, [w:] *Prawo, parlament i egzekutywa we współczesnych systemach rządów...*, s. 347; E. Gdulewicz, *Zasady zmiany Konstytucji Republiki Francuskiej*, [w:] *Zasady zmiany konstytucji w państwach europejskich*, red. R. Grabowski, S. Grabowska, Warszawa 2008, s. 133.

⁵ *Konstytucja Republiki Francuskiej z dnia 4 października 1958 r.*, tłum. W. Skrzydło, [w:] *Konstytucje państw Unii Europejskiej*, red. W. Staśkiewicz, Warszawa 2011, s. 271 i n.

dualny, z reguły jest to inicjatywa klubów (grup) parlamentarnych, pragnących w ten sposób zmanifestować swój konstytucyjny program⁶. Ponadto żadna ze skutecznych zmian Konstytucji V Republiki Francuskiej nie została zainicjowana przez członków parlamentu. K. Kubuj wyraziła opinię, że „W praktyce V Republiki zmiana ustawy zasadniczej na wniosek parlamentarzystów to zagadnienie raczej teoretyczne. Wszystkie 24 zmiany konstytucji z 1958 r. były bowiem inicjowane przez egzekutywę. Procedury w sprawie parlamentarnych propozycji zmian ustawy zasadniczej, które zostały wszczęte, nigdy nie zostały zakończone”⁷.

Konstytucja Francji wymusiła współpracę dualistycznej egzekutywy przy inicjowaniu zmian konstytucji. Warunkiem wystąpienia przez prezydenta Republiki Francuskiej z prawem inicjatywy konstytucyjnej jest wniosek szefa rządu w tej sprawie (art. 89 Konstytucji Francji). Należy zgodzić się z opinią W. Skrzydły: „Wymaga to ścisłej współpracy tych dwu organów egzekutywy. Nie rodzi ten tryb problemów, te obydwa podmioty są tej samej orientacji politycznej, gorzej może być w warunkach kohabitacji”⁸.

III.

Wśród przesłanek wyłączenia możliwości zmian konstytucji należy wymienić stosowanie przepisów o stanach nadzwyczajnych. Warto jednak zwrócić uwagę, że konstytucyjne regulacje stanów nadzwyczajnych nie są niezbędnym elementem konstytucji współczesnych państw europejskich⁹. Ponadto nie każdy ustrojodawca zakazuje modyfikowania treści konstytucji w takich okolicznościach. Wreszcie, ograniczenia takie, o ile występują, mają charak-

⁶ E. Gdulewicz, *Zasady zmiany konstytucji Republiki Francuskiej*, [w:] *Zasady zmiany konstytucji...*, s. 132.

⁷ K. Kubuj, *Tryb zmiany Konstytucji V Republiki Francuskiej (zagadnienia proceduralne)*, [w:] *Tryb zmiany konstytucji w wybranych państwach członkowskich Unii Europejskiej*, red. K. Kubuj, J. Wawrzyniak, Warszawa 2010, s. 60.

⁸ W. Skrzydło, *Największa nowelizacja Konstytucji V Republiki (z dnia 23 lipca 2008 roku)*, [w:] *Prawo, parlament i egzekutywa we współczesnych systemach rządów. Księga poświęcona pamięci profesora Jerzego Stembrowicza*, red. S. Bożyk, Białystok 2009, s. 347.

⁹ Zob. K. Prokop, *Modele stanu nadzwyczajnego*, Białystok 2012, s. 14.

ter ograniczony czasowo, gdyż istotą stanów nadzwyczajnych jest ich przejściowy charakter¹⁰.

Przepisy art. 7 ust. 11 Konstytucji Republiki Francuskiej wprowadzają nietypowe – jak na republikę – przepisy zakazujące stosowania art. 89 (zmiana konstytucji) „w okresie opróżnienia urzędu prezydenta, jak też w okresie jaki upływa między stwierdzeniem zaistnienia trwałej przeszkody w sprawowaniu funkcji prezydenta Republiki a wyborem jego następcy”¹¹. E. Gdulewicz zwraca także uwagę, że zmiana konstytucji francuskiej nie jest możliwa w okresie stosowania art. 16 konstytucji, tj. powierzenia prezydentowi uprawnień nadzwyczajnych w związku z zagrożeniem państwa¹².

W przypadku ustanowienia norm relatywnie niezmiennalnych konstytucja może być zmieniana, ale w ograniczonym zakresie. Zmiany takie nie mogą być zbyt daleko idące, gdyż intencją ustanowienia norm niezmiennalnych jest zwykle zabezpieczenie zasad podstawowych (ustrojowych, naczelných). Treści niezmiennalne ustanawia także Konstytucja Francji, zakazując w art. 89 ust. 5 takiej zmiany ustawy zasadniczej, która naruszałaby republikańską formę państwa¹³. Charakteru niezmiennalnego doktryna nie przypisuje natomiast innym zasadom konstytucyjnym ani postanowieniom Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela z 1789 r.¹⁴

IV.

Procedurę uzgadniania treści ustawy o zmianie konstytucji francuskiej rozpoczyna przesłanie projektu przez izbę, która rozpoczęła jego rozpatrywa-

¹⁰ Szerzej. K. Eckhardt, *Stan nadzwyczajny jako instytucja polskiego prawa konstytucyjnego*, Rzeszów 2012, s. 32–33.

¹¹ Zob. K. Wojtyczek, *Francja*, [w:] *Ustrój Unii Europejskiej i ustroje państw członkowskich*, red. P. Sarnecki, Warszawa 2007, s. 179.

¹² E. Gdulewicz, *Zasady zmiany Konstytucji Republiki Francuskiej*, [w:] *Zasady zmiany konstytucji...*, s. 132.

¹³ Zob. W. Skrzydło, *Ustrój polityczny Republiki Francuskiej*, [w:] *Ustroje państw współczesnych*, t. 1, red. W. Skrzydło, Lublin 2010, s. 138 i n.

¹⁴ Zob. E. Gdulewicz, *Zasady zmiany Konstytucji Republiki Francuskiej*, [w:] *Zasady zmiany konstytucji...*, s. 132; K. Kubuj, *Tryb zmiany Konstytucji V Republiki Francuskiej (zagadnienia proceduralne)*, [w:] *Tryb zmiany konstytucji w wybranych...*, s. 58–59.

nie, do drugiej izby. Na tym etapie istnieje możliwość uchwalenia projektu w zaproponowanej wersji lub zgłoszenie poprawek. O ile w pierwszym czytaniu nie został uzgodniony wspólny tekst, przeprowadzane są kolejne czytania, aż do momentu zaakceptowania przez jedną z izb zaproponowanych poprawek. Uzgodnione kwestie nie są przedmiotem dalszego postępowania, które dotyczy jedynie artykułów spornych. K. Kubuj podkreśla, że „Teoretycznie wielokrotność *navette* może być nieograniczona, może się ona toczyć aż do uzgodnienia (lub odrzucenia) tekstu przez obie izby. [...] W postępowaniu w sprawie zmiany konstytucji odrzucenie projektu egzekutywy przez którąś z izb zamyka proces ustawodawczy”¹⁵. Przepisy francuskie pozwalają premierowi na przerwanie procedury *navette* i zwołanie parytetowej komisji mieszanej obu izb, ale instytucja ta nie była dotychczas wykorzystana w przypadku zmiany konstytucji¹⁶.

V.

Zmiana Konstytucji Francji wymaga uchwalenia zwykłą większością w każdej z izb parlamentu¹⁷. Konsekwencją braku szczególnych wymogów ilościowych jest konieczność ustanowienia kworum. Regulamin francuskiego Zgromadzenia Narodowego wprowadza wymogi odnoszące się do ilości członków parlamentu wymaganej dla ważności podejmowanych uchwał. Kworum zostało ustalone na poziomie bezwzględnej większości członków, liczonej od ilości obsadzonych mandatów¹⁸.

Jedną z cech charakterystycznych trybu zmiany francuskiej ustawy zasadniczej, odróżniających go od trybu stanowienia ustaw, jest wymóg uchwalenia ustawy w jednakowym brzmieniu w Zgromadzeniu Narodowym oraz w Senacie (art. 89 ust. 2 Konstytucji Francji), przy zachowaniu terminów wyznaczonych dla postępowania ustawodawczego (art. 42 ust. 3 Konstytucji

¹⁵ Ibidem, s. 61–62.

¹⁶ Ibidem, s. 62.

¹⁷ Ibidem, s. 63.

¹⁸ Art. 61 Regulaminu Zgromadzenia Narodowego z dnia 17 listopada 1958 r., stan prawny na czerwiec 2012 – Règlement de l'Assemblée nationale, de l'ordonnance n° 58–1100 du 17 novembre 1958, Version mise à jour en juin 2012”, tekst w j. francuskim dostępny na stronie: <http://www.assemblee-nationale.fr/connaissance/reglement.asp#92> (1.09.2013).

Francji)¹⁹. Uchwalenie zmian wymaga uzyskania poparcia zwykłej większości ważnie oddanych głosów w każdej z izb parlamentu, przy czym nie ma znaczenia kolejność rozpatrywania projektu przez izby.

Zrównanie uprawnień Zgromadzenia Narodowego oraz Senatu na użytek procedury zmiany konstytucji oznacza zwiększenie uprawnień Senatu, przez co w literaturze jest mowa o Senacie dysponującym prawem weta konstytucyjnego. W tej sytuacji niezbędne stało się stworzenie instrumentów służących uzgodnieniu satysfakcjonującej większość członków każdej z izb parlamentu wersji projektu: procedury *navette*, a także wspólnej komisji rozjemczej²⁰.

VI.

Analizując wykorzystanie instytucji referendum w procedurze zmiany konstytucji francuskiej, nie można pominąć przypadku referendum z 1962 r. „Twórcy Konstytucji z r. 1958 nie brali pod uwagę możliwości rewizji ustawy zasadniczej w drodze referendum, a więc z pominięciem wymogów określonych w art. 89. [...] Prezydent de Gaulle, uzasadniając zarządzenie referendum z października 1962 r., powołał się na wspomnianą już literę art. 11, tj. iż głosowanie ludowe może dotyczyć każdego projektu ustawy z zakresu Organizacji władz publicznych. Konstytucja jest *ex definitione* aktem, który określa organizację takich władz. Niezależnie od poprawności owego argumentu, wątpliwości co do użycia art. 11 jako podstawy referendum konstytucyjnego przekreślić miał przede wszystkim wynik głosowania narodu”²¹. Wprawdzie w doktrynie dominuje pogląd, że zmiany Konstytucji Francji w trybie art. 11 nie mogą być obecnie prowadzone²²; jednak praktyka polityczna nie jest zwy-

¹⁹ Zob. E. Gdulewicz, *System konstytucyjny Francji...*, s. 18.

²⁰ K. Kubuj, *Tryb zmiany Konstytucji V Republiki Francuskiej (zagadnienia proceduralne)*, [w:] *Tryb zmiany konstytucji w wybranych...*, s. 61–63.

²¹ M. Granat, *Od klasycznego przedstawicielstwa do demokracji konstytucyjnej (ewolucja prawa i doktryny we Francji)*, Lublin 1994, s. 110.

²² Szerzej: ibidem, s. 111; K. Kubuj, *Kilka uwag o zmianach Konstytucji V Republiki Francuskiej*, [w:] *Aktualne problemy reform konstytucyjnych*, red. S. Bożyk, Białystok 2013, s. 330; I. Bokszczanin, *Referendum we Francji*, [w:] E. Zieliński, I. Bokszczanin, J. Zieliński, *Referendum w państwach Europy*, Warszawa 2003, s. 140–141.

kle kierunkowana przez autorytety naukowe²³, a zmiana Konstytucji V Republiki Francuskiej z 2008 r. nie dokonała na tyle poważnych zmian art. 11, aby uniemożliwić jego wykorzystanie dla zmiany Konstytucji²⁴.

VII.

Przepisy art. 89 ust. 2 Konstytucji Francji wskazują, że zmiana ustawy zasadniczej wymaga zatwierdzenia w referendum, podczas którego zapada ostateczna decyzja w tej sprawie²⁵. Przepisy nie ustanawiają szczególnych wymogów ilościowych, tak w zakresie frekwencji, jak i wymaganego poparcia. Przypadek francuskiego referendum konstytucyjnego jest o tyle interesujący, że mamy do czynienia z instytucją obligatoryjną, która jedynie formalnie jest podstawową metodą zatwierdzania zmian konstytucji. W praktyce została zmarginalizowana, a zatwierdzaniem zmian ustawy zasadniczej zajmuje się zwykle Kongres²⁶.

Konstytucja francuska ustanawia alternatywne tryby zatwierdzania jej zmiany. Dotyczy to projektów zmiany ustawy zasadniczej inicjowanych przez prezydenta, co uzasadnia powierzenie temu organowi decyzji w sprawie wyboru procedury ratyfikacyjnej²⁷. Przepisy art. 89 ust. 3 Konstytucji Francji dopuszczają zatwierdzenie zmiany ustawy zasadniczej bez przepro-

²³ O zmienności poglądów prezydentów Republiki Francuskiej w omawianej kwestii: W. Skrzydło, *Ustrój polityczny V Republiki w okresie kohabitacji*, [w:] Wiesław Skrzydło *o ustroju politycznym Francji. Prace Wybrane*, red. E. Gdulewicz, Lublin 2009, s. 188–197; M. Granat, *Od klasycznego przedstawicielstwa...*, s. 112.

²⁴ Por. M. Granat, *Zakres zmian wprowadzonych w Konstytucji Francji ustawą konstytucyjną z 23 lipca 2008 roku*, [w:] *Aktualne problemy reform...*, s. 297–298.

²⁵ Zob. W. Skrzydło, *Senat Republiki Francuskiej*, [w:] Wiesław Skrzydło. *O ustroju politycznym...*, s. 251.

²⁶ Szerzej: I. Bokszczanin, *Referendum we Francji*, [w:] E. Zieliński, I. Bokszczanin, J. Zieliński, *Referendum...*, s. 142; A. Sulikowski, *Procedury rewizji konstytucji w V Republice Francuskiej*, „Państwo i Prawo” 2001, z. 11, s. 82–85.

²⁷ Zob. A. Chorążewska, *Struktura parlamentu – uwagi na tle komparatystycznym*, [w:] *Ustroje. Historia i współczesność. Polska – Europa – Ameryka Łacińska. Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Jackowi Czajowskiemu*, red. M. Grzybowski, G. Kuca, P. Mikuli, Kraków 2013, s. 476; W. Orłowski, *Zmiany w konstytucjach związane z członkostwem w Unii Europejskiej*, Kraków–Rzeszów–Zamość 2011, s. 415.

wadzania referendum²⁸. Prezydent może zdecydować o przedłożeniu projektu ustawy zmieniającej konstytucję parlamentowi zwołanemu w charakterze Kongresu. Należy podkreślić, że instytucja Kongresu została stworzona tylko i wyłącznie w celu dokonywania zatwierdzenia zmiany francuskiej ustawy zasadniczej²⁹. Dla przyjęcia projektu wymagane jest spełnienie szczególnych wymogów ilościowych, tj. co najmniej 3/5 ważnie oddanych głosów. Paradoksalnie, omawiana procedura zatwierdzania zmiany konstytucji – stworzona jako alternatywa dla trybu podstawowego, tj. zatwierdzenia w referendum – dominuje w praktyce³⁰.

VIII.

Wprowadzenie do ustawy zasadniczej norm relatywnie niezmiennalnych zdaje się wymuszać prowadzenie kontroli, gdyż wewnętrzna hierarchia norm konstytucji lub nakaz szczególnej ochrony wartości prowadzą do kwestionowania zakresu zmian, te zaś można usunąć, prowadząc materialną kontrolę zmian konstytucji³¹. W niektórych państwach europejskich praktyka doprowadziła do poddania kontroli przypadków, które budziły wątpliwości co do konstytucyjności zmian ustawy zasadniczej. Konstytucja Francji ustanawia tylko jedną normę niezmienną – chroniącą republikańską formę państwa (art. 89 ust. 5 ustawy zasadniczej) – ale jest ona na tyle szeroko postrzegana, że pozwala stworzyć obszerny katalog wartości chronionych³². Rada Konstytucji

²⁸ Szerzej: W. Skrzydło, *Senat Republiki Francuskiej*, [w:] *Izby drugie parlamentu*, red. E. Zwierzchowski, Białystok 1996, s. 115.

²⁹ Zob. J.-P. Camby, P. Servent, *Parlament V Republiki Francuskiej*, tłum. M. Granat, Warszawa 1999, s. 35.

³⁰ Szerzej: K. Kubuj, *Europeizacja konstytucji w świetle zmian Konstytucji V Republiki Francuskiej*, [w:] *Europeizacja konstytucji...*, s. 94.

³¹ L. Garlicki jako przykład ustanowienia wewnętrznej hierarchii norm wskazał w tym kontekście Włochy, RFN, Francję oraz Portugalię. Podkreślił, iż: „Formuluje się na tej podstawie twierdzenie, iż trybunał konstytucyjny może badać zgodność poprawek do konstytucji z owymi niezmiennymi przepisami, a w razie stwierdzenia braku takiej zgodności – uznawać poprawki za sprzeczne z konstytucją”. L. Garlicki, *Sądownictwo konstytucyjne w Europie Zachodniej*, Warszawa 1987, s. 242.

³² Zob. E. Gdulewicz, *Zasady zmiany Konstytucji Republiki Francuskiej*, [w:] *Zasady zmiany konstytucji...*, s. 132; K. Kubuj, *Tryb zmiany Konstytucji V Republiki Francuskiej (zagadnienia proceduralne)*, [w:] *Tryb zmiany konstytucji w wybranych...*, s. 58–59.

tuczyna w decyzji z 1962 r. uchyliła się wprowadzie od oceny dopuszczalności zmiany konstytucji dokonanej w drodze referendum³³, ale w decyzji 92–312 DC z 1992 r.³⁴ uznała, że suwerenność ustawodawcy konstytucyjnego napotyka konstytucyjne ograniczenia. Pozwala to uznać, że Rada Konstytucyjna może prowadzić kontrolę legalności zmian ustawy zasadniczej, choć jej zakres pozostaje nieznany.

Kontrola konstytucyjności zmiany konstytucji nie jest niezbędnym elementem analizowanej procedury. Jej wprowadzenie jest wprowadzie w przypadku wielu systemów konstytucyjnych możliwe, ale należy rozważyć, czy jest pożądane. Francuska Rada Konstytucyjna w przywoływanej decyzji w sprawie referendum z 1962 r. argumentowała, że nie posiada kompetencji do oceny decyzji podjętej przez naród. Przyjęcie tego stanowiska wyklucza łączne stosowanie instytucji referendum konstytucyjnego oraz kontroli konstytucyjności.

IX.

Prezydent Francji bierze udział w końcowym etapie procedury zmiany konstytucji, ale jego kompetencje uległy – w porównaniu z trybem ustawodawczym – ograniczeniu. Dysponuje on wprowadzie wyłącznym prawem promulgacji ustawy o zmianie konstytucji, ale nie dysponuje prawem weta, ani zawieszającego, ani – tym bardziej – absolutnego. Jest to konsekwencją szczególnych wymogów w zakresie zatwierdzania (ratyfikacji) ustawy zmieniającej konstytucję, uchwalonej w obu izbach parlamentu. Francuska ustawa zasadnicza powierzyła głowie państwa jedynie promulgowanie zmiany konstytucji w ścisłym rozumieniu³⁵.

³³ Zob. W. Skrzydło, *Problem kontroli konstytucyjności ustaw we Francji*, [w:] Wiesław Skrzydło o ustroju politycznym..., s. 208–209; E. Dawidowicz, *Kompetencje Rady Konstytucyjnej jako organu kontroli konstytucyjności prawa w V Republice Francuskiej*, [w:] *Konstytucja. Ustrój polityczny. System organów państwowych...*, s. 113.

³⁴ K. Kubuj, *Europeizacja konstytucji w świetle zmian Konstytucji V Republiki Francuskiej*, [w:] *Europeizacja konstytucji...*, s. 92.

³⁵ Zob. I. Bokszezanin, *Prezydent V Republiki Francuskiej*, [w:] *Prezydent w państwach współczesnych*, red. J. Osiński, Warszawa 2009, s. 271.

X.

Analiza francuskich regulacji konstytucyjnych prowadzi do wniosku, że zmiana ustawy zasadniczej może zostać zrealizowana wyłącznie z zastosowaniem szczególnej procedury. Rozwiązania funkcjonujące w V Republice Francuskiej pozwalają zaliczyć jej konstytucję do sztywnych, ale praktyka dowodzi, że nowelizowanie ustawy zasadniczej jest możliwe. Efekt taki został uzyskany dzięki specyficznej konstrukcji procedury zmiany konstytucji, którą charakteryzuje:

- wymuszenie współpracy prezydenta i rządu w celu zainicjowania prac mających na celu zmianę konstytucji wraz z praktyczną marginalizacją grupy parlamentarzystów jako podmiotu inicjatywnego;
- stabilizacja ustroju poprzez wprowadzenie ograniczeń w zakresie modyfikacji typu państwa (restytucji monarchii),
- wykluczenie możliwości zmiany konstytucji podczas sytuacji zagrożenia funkcjonowania państwa, a także w okresie zmiany władzy wykonawczej,
- zrównanie pozycji ustrojowej izb parlamentu z jednoczesnym zagwarantowaniem instrumentów służących ustaleniu kompromisowej wersji uchwały zmieniającej konstytucję,
- nieingerencja w wymogi ilościowe towarzyszące uchwaleniu zmiany konstytucji, tak w zakresie kworum, jak też wymaganego poparcia w głosowaniu,
- poddania zmian pod głosowanie narodu lub jego przedstawicieli poprzez ustanowienie obowiązku ratyfikacji zmiany konstytucji przez naród z możliwością przejęcia tej kompetencji przez specjalny organ – Kongres,
- samoograniczenie Rady Konstytucyjnej w zakresie badania konstytucyjności zmiany konstytucji,
- uszczuplenie kompetencji głowy państwa w ostatniej fazie postępowania poprzez pozbawienie prezydenta prawa weta.

Powyższe rozwiązania – po części oryginalne – wyróżniają Konstytucję V Republiki Francuskiej spośród konstytucji współczesnych państw europejskich. Łącznie składają się na procedurę stabilizującą ustrój państwa, gwarantując równocześnie jego ewolucję.

Literatura

- Camby J.-P., Servent P., *Parlament V Republiki Francuskiej*, tłum. M. Granat, Warszawa 1999.
- Gdulewicz E., *System konstytucyjny Francji*, Warszawa 2000.
- Gdulewicz E., *Zasady zmiany Konstytucji Republiki Francuskiej*, [w:] *Zasady zmiany konstytucji w państwach europejskich*, red. R. Grabowski, S. Grabowska, Warszawa 2008.
- Granat M., *Od klasycznego przedstawicielstwa do demokracji konstytucyjnej (ewolucja prawa i doktryny we Francji)*, Lublin 1994.
- Granat M., *Zakres zmian wprowadzonych w Konstytucji Francji ustawą konstytucyjną z 23 lipca 2008 roku*, [w:] *Aktualne problemy reform konstytucyjnych*, red. S. Bożyk, Białystok 2013.
- Kubuj K., *Europeizacja konstytucji w świetle zmian Konstytucji V Republiki Francuskiej*, [w:] *Europeizacja konstytucji państw Unii Europejskiej*, red. K. Kubuj, J. Wawrzyniak, Warszawa 2011.
- Kubuj K., *Kilka uwag o zmianach Konstytucji V Republiki Francuskiej*, [w:] *Aktualne problemy reform konstytucyjnych*, red. S. Bożyk, Białystok 2013.
- Kubuj K., *Tryb zmiany Konstytucji V Republiki Francuskiej (zagadnienia proceduralne)*, [w:] *Tryb zmiany konstytucji w wybranych państwach członkowskich Unii Europejskiej*, red. K. Kubuj, J. Wawrzyniak, Warszawa 2010.
- Skrzydło W., *Największa nowelizacja Konstytucji V Republiki (z dnia 23 lipca 2008 roku)*, [w:] *Prawo, parlament i egzekutywa we współczesnych systemach rządów. Księga poświęcona pamięci profesora Jerzego Stembrowicza*, red. S. Bożyk, Białystok 2009.
- Skrzydło W., *Senat Republiki Francuskiej*, [w:] *Izby drugie parlamentu*, red. E. Zwierchowski, Białystok 1996.
- Skrzydło W., *Ustrój polityczny Republiki Francuskiej*, [w:] *Ustroje państw współczesnych*, t. 1, red. W. Skrzydło, Lublin 2010.
- Wiesław Skrzydło *o ustroju politycznym Francji. Prace wybrane*, red. E. Gdulewicz, Lublin 2009.